

Mindezen tényezők összehatása a legüdvösebb eredményt engedni remélni s mi a kezdet nehézségeinek leküzdése után bizalommal tekintünk az időszak elé, midőn a hazai zsidóság minden rétegében megmagyarosodva, a magyar culturéletnek az eddiginél is nagyobb számot tevő tényezőjévé válik.

A s z e r b e k.

Irlta: Beksics Gusztáv.

I. M a g y a r o r s z á g o n.

Szerb kérdés volt Magyarországon, ma nincs. A szerb nemzetiség jelentékeny volt félszázad előtt, ma már nem is képez compact nemzetiséget. Félszázad előtt a szerbek el voltak terjedve az egész Duna völgyében. Minden fontosabb pont, s a kereskedelem részben az ő kezükben volt, ma már eltűntek a Duna völgyéből, csak néhány dél-magyarországi megyére vannak visszavetve. A Dunántul félszázad előtt szintén jelentékeny számu szerb élt, ma már csak itt-ott akad nyomuk a hajdani szerb koloniáknak. Somogyban ötven év előtt még 2 mezővárosban képezte a lakosság tekintélyes hányadát a szerb elem. Hat község tiszta szerb, 20 szerbvel vegyes volt. Ma szerbek nem léteznek Somogymegyében.

Valamennyi nemzetiség többé-kevésbbé szaporodott az országban, egyedül a szerb elem fogyott. Fogyott még a horvátal összekapcsolva is. A szerbek száma Magyarországon 1835-ben 608,366 volt, 1870-ben 473,998. A horvát-szerb népesség 1880-ban 605.000 főre rugott.

Ellenben a román az utolsó félszázad alatt növekedett 100 ezer, a tót 500 ezer, a ruthén 200 ezer lélekszámmal.

A szerbokról számtani bizonyossággal meg lehet mondani, hogy be fognak olvadni a magyar fajba, igaz nagyrészt úgy, hogy előbb németekké lesznek. Mutatja az utóbbi processust Torontál példája, hol a magyarság keveset vett el a szerbektől, ellenben a németiség olvasztotta be, vagy szorította ki. Félszázad előtt ugyanis Torontálban 75 ezer német volt, jelenleg van kétszer annyi.

A szerb-horvát lakosság a ruthenen kivől amugyis legkisebb. Ehhez járul még, hogy szét van szórva, gazdaságilag és társadalmilag alárendelt szerepet visz. Még a valláskülönbség is megosztja. A kath. szerbek közt soha sem volt talajuk a szerb nemzetiségi izgatóknak. Szabadka egyáltalán a Bácska kath. szerb, sokacz, vagy dalmata eredetű lakossága szabadságharczunk idején is a magyar ügyért harczott a délvidéki szerbek ellen. A szerbség csak három megye területén van még kompaktabb tömegekben; de itt sem képez sehhol abszolút többséget. E megyék: Temes, Torontál, Krassó-Szörény, Bácsmegyét, hol a kath. szerbek vannak tulsulyban, nem lehet e szerb jellegű megyék közé sorozni. A három megyében a nemzetiségi viszonyok a következők:

Krassó-Szörénymegye

Összes népesség	magyar	német	román	szerb-horvát
381,304	7200	37.700	289.000	18.500

Temesmegye

Összes népesség	magyar	német	román	szerb-horvát
340,022	17.600	106.000	145.000	46.000

Torontálmegye

Összes népesség	magyar	német	román	szerb-horvát
513,861	77.000	151.000	77.600	160.000

E számok mutatják, hogy a szerb elem még azon megyékben is roppant kisebbségben van, hol életfájának tulajdonkép való gyökerei vannak. Torontálban aránylag legtöbb szerb lakik; de még itt is csak valamivel haladja meg a lakosság $\frac{1}{5}$ részét.

A délvidéki városokban van még ugyan szerb elem, de szintén nagy kisebbségben.

Temesvár

Összes lakosság	horvát-szerb
33,694	17.000

Pancsova

Összes lakosság	horvát-szerb
17,127	8000

Ujvidék

Összes lakosság	horvát-szerb
21,325	8700

Zombor

Összes lakosság	horvát-szerb
24,693	15,600

E számokban azonban a kath. szerbek is bennfoglaltatnak s így mikor a szerb nemzetiség kiszámításáról van szó, azokat még tovább kellene redukálni, ha már a felsorolt adatok nem mutatnák több mint elégségesen, hogy a szerb nemzetiség a magyar állameszmével szemben politikai tényezőt többé soha sem kepezhet.

Ugy látszik, belátták ezt az omladinista izgatók is, mert abban hagyták agitációjukat. A szerbek józan többsége pedig már rég elfogadta a magyar állameszmét s alig hiányzik valami arra, hogy köztünk a legteljesebb béke és testvériség jőjjön létre.

E béke és testvériség egyenlően hasznos lesz a szerbekre és a magyar államra nézve. Mert nemcsak Dél-Magyarországon, hanem a Drávántul is — és főleg itt — közös érdekeink vannak. Lásuk a drávántuli szerbeket.

II. Horvátországban.

Az események Horvátországban gyorsan haladnak. Mintha szárnyaik volnának, vagy valamely viharos forgó szél ragadná azokat magával.

A Starcevic-párt most már nyíltan proklamálja a Magyarországtól való elszakadást. Ezt tette a választási agitáció idején, ezt teszi a «csapszékben», mint most már Tuskán és méltóbarátai is nevezik a zágrábi tanácstermet. Hol fog végződni a magyargyűlöletnek lelkiismeretlen szitása, senki sem mondhatja meg.

Részemről valószínűnek tartom, hogy Starcevicsek lejárnak magukat, ha a nemzeti pártban lesz elég erély és erkölcsi bátorság, a néhány lármázóra csakhamar senki sem fog hallgatni.

De gouverner c'est prévenir. A magyar politikának a Drávántul egyéb teendője is van, mint az, hogy csak passiv szemlélője legyen az ottani botrányos jeleneteknek s összetett kézzel várja a történendőket.

A horvát kérdés hosszú időn át nagy kérdése lesz a magyar politikának.

A szenvedélyek tán csillapulni fognak; de a harcra mégis késznek kell lennünk. De milyen legyen a magyar politika a horvát követelésekkel szemben?

A politikai regényírók ritkán számolnak valódi tényezőkkel; még ritkábban törekszenek megvalósítható célokra. Így történt ez azon konfliktus alkalmával is, mely Magyarország és Horvátország közt a múlt évben tört ki. Követelték, hogy Tisza Kálmán vegye el Horvátországtól a drávántuli vármegyéket: Szlavoniát csatolja vissza Magyarországhoz. Ha Magyarország és Horvátország valamikor ismét fegyveresen összeütköznenek; ha a Jellasichek ismét fellázadnának a magyar államfőiség ellen s mi kénytelenek volnánk ismét fegyverrel meghódítani Horvátországot; vagy ha bekövetkeznék, a miről a zágrábi forrongás idején beszéltek, de valónak nem bizonyult, hogy t. i. Horvátországban orosz pénz dolgoznék, Szent-Pétervárról Zágrábba utaznék a rubel s a horvátok talán ép mikor a monarchia döntő csatáját fogja vívni a panszlavismus ellen, a haza ellenségeinek lennének szövetségesei, akkor Magyarország igenis összetörné Horvátországot, elvenné tőle Szlavoniát, sőt a volt örvidék megfelelő részét, Horvátországot eredeti területére szorítaná, megsemmisítené a horvát autonómiát, honvédség által tartaná fenn a rendet, uralkodnék vaskézzel, kérlelhetlen szigorral.

De csak akkor.

A fegyver jogára hivatkozva megtehetné mindezt: sőt kötelessége volna megtenni. Az eddigi konfliktusok azonban nem voltak forradalom Magyarország ellen.

A magyar nemzetnek tehát rossz tanácsot adtak, a kik ezt az alkalmat kínálták neki a Horvátország elleni boszura. A magyar nemzet mindig ragaszkodott a törvényességhez és adott szavához. Horvátországnak kiadta Szlavoniát s adott széles körű autonómiát: ezeket tehát vissza nem veheti a nélkül, hogy a horvátok szegjék

meg az alkut, ők tépjék szét a Magyar- és Horvátország közti kötetést. De van valami, a mit a magyar politika megtehet anélkül, hogy a reakció, vagy a forradalom terére lépne a horvátokkal szemben, a mely tér a becsületes magyar politikára nézve, a végső szakítás előtt, hozzáférhetetlen. Ez az, hogy magyar érzelmeiket kelt és ápol a Drávántul, ahol csak lehet; ellensúlyt keres a horvátok tulkapásaival szemben; a horvátokat elszigeteli magában Horvátországban.

És ez lehetséges.

Szlavonia azon alap, melyről kiindulni lehet. A három szlapon vármegye még nem forrt szorosan Horvátországhoz. A magyar tradíciók még nem veszték el ott. Sőt e három vármegye lakossága szivesebben tartoznék Magyarországhoz: mert a horvát hivatalnokok kizsákmányolják és e mellett rosszul igazgatják. Középnemesség e három vármegyében nincs. Az uradalmak legnagyobb része magyar érzelmű családok kezében vagy oly kezekben van, melyek a horvát tulzásokkal szemben készek ökölbe szorulni össze. Ilyen Verőcze vármegyében az almásii, erdődi, verőczei, rétfalusi, valpói és vucsinii; Szerémben az illoki, rumai, kameniczi; Pozsegában a daruvári, pakráczii s kutinai uradalom. De figyelemreméltóbb tényező maga a szlavoniai nép. A három vármegyében horvátok nem laknak. Szlavonia nemzetiségi viszonyai következők:

Verőczemegye 180 ezer lakosa közül 130 ezer szerb és sokác, 26 ezer a német, 17 ezer a magyar.

Szerémmegye 121 ezer lakosa közül 84 ezer a szerb és sokác, 21 ezer a német, 11 ezer a magyar.

Pozsegamegye 75 ezer lakosa közt 59 ezer a szerb és sokác, közel 6 ezer a német, ötödfél ezer a magyar. A három megyének 377 ezer lakosa közt tehát a horvátságának nincs, vagy alig van természetes támasza.

A szerb és sokác csak vallásilag van egymástól elválasztva. Az egyik ó-hitű, a másik katolikus szerb. A sokác vallásilag közösségben van a horvátokkal: de még a nyelvazonosság dacára sem vallja magát horvátnak. Külön nemzetiség, mely a szerbséghez sorakozik.

A szlavoniai sokácok és szerbek számaránya ez:

Verőczében 100 ezer a sokác (kath szerb), 30 ezer az ó-hitű szerb. Szerémben 30 ezer a sokác, 54 ezer a szerb. Pozsegában 34 ezer a sokác, 25 ezer a szerb. Van tehát csak a három vármegyében 164 ezer sokác, 109 ezer szerb, 53 ezer német, 32 és fél ezer magyar.

A sokácok szemlátomást pusztulnak Szlavóniában. Tért hódít tőlük a bevándorló magyar és német elem. Az 1830-diki számlálás idejében még 200 ezer sokác lakott Szlavóniában; ellenben csak néhány ezer magyar és német. A két utóbbi fajnak terjedése azonban kétségkívül inkább előnyére, mint hátrányára válik a magyar érdeknek. Van tehát csak a drávántuli három vármegyében

Legalább 370 ezer oly lakosság, mely egyáltalán nem rokonszenvez a horvátokkal.

Ezzel azonban még nincs kimerítve azon elem, mely Horvátországban a horvátok ellen sorakoztatható. A szerb lakosság Szlavónián kívül még nagyobb mint a három vármegyében. De hogy mekkora itt és ott, a statisztika nem ad közvetlen felvilágosítást, s csak hozzávető számításokkal lehet a kérdésre megfelelni, mert a népszámlálások alkalmával a szerb és a horvát nemzetiség közös rovat alatt vétetett fel. A vallási felvétel sem ad teljes felvilágosítást, mert vannak kath. szerbek és görög keleti horvátok. Így a báni végvidéken, hol a lázongás legnagyobb hullámokat vetett, nem kevesebb mint 70 ezer görög keleti horvát lakik, a többi tulnyomólag kath. horvát.

Hogy a nemzetiségi arányt ki lehessen számítani, vissza kell menni egész az 1830-diki adatokig, a mikor nemzetiségi kimutatás is történt. Ez adatok annál megbízhatóbbak, mert a drávántuli lakosság száma az utolsó ötven év alatt keveset változott. Így a horvát-szlavon örvidék lakossága 1830-ban 666,378, 1880-ban 697.984 volt. Ha valamelyik elem tért nyert, úgy az a magyar és a német, szerbek és horvátok számaránya azonban változatlan.

Egész Horvátországban a legutóbbi népszámlálás 1 millió 892 ezer embert tüntetett ki: e számból 1 millió 346 ezer a katolikus: 497 ezer az ó-hitű. Ez utóbbi számból azonban levonandó a két báni ezred területének 70 ezer ó-hitű horvátja s akkor marad 427 ezer szerb. A kath. lakosságból pedig levonandó 164 ezer kath. szerb, s akkor marad 1 millió 182 ezer horvát. De levonandó még az összes horvát területen lakó némettség és magyarság is, több mint 100 ezer ember. Így egy millió százezer horváttal szemben több mint hétszázezer nem horvát lakos áll, tehát a drávántuli lakosságnak több mint fele. Ahoz tehát nem kell kamarilla, sem az egyik nemzetiségnek a másik ellen való uszítása, hogy a horvátság megkapja ellensúlyát a drávántuli nemzetiségekben. Az antagonismus tényleg létezik, s igen heves a szerbek és horvátok közt, kik közül az elsők egészen másként gondolkoznak a nagy horvát eszméről, mint az utóbbiak.

S a drávántuli szerbek nemcsak sokan vannak, hanem egyszerűs mind Horvátországban a kultur-elemet képezik. Műveltebbek mint a horvátok, a legjobb hivatalnokok. A hová Drávántul intelligenzia, szorgalom kell, s hol a horvát tunyaság nem tarthatja magát, ott mindenütt a szerbek térfoglalását látjuk. A horvátoknak szerbek elleni gyűlölete tehát nemcsak a chauvinismus, hanem egyszerűs mind a zseb kérdése.

E természetes ellentétet még fokozni sem kell mesterségesen. Csak használni kell tudni. S ott van még a többi ellentét.

Egész Szlavonia, a tulajdonkép való horvát területről nem is szólva, hatályos ellensúlyt képezhet Horvátország ellen.

A horvátok érdeke is az, hogy ez a súly a tulzók örjögéseivel szemben a politika mérlegére kerüljön.